

SVERIGES AMBASSAD

WARSZAWA

1992-05-06

HP 1

Depr Martin Hallqvist

UD/Pol 1

aa
m
Wallenbergärendet
(3 bil.)

Broder,

./1-2

Ungefär samtidigt som Du delgav oss artikeln i Polonia om Raoul Wallenberg och kopia av Ditt brev 1992-04-24 till Peter Zolocinski på TV 1 Aktuellt publicerade Gazeta Wyborcza bifogade osignerade artikel om Wallenbergärendet, vilken hänvisar till Reuters. Även Kurier Polski har i dagarna haft en liknande artikel med samma författare som den i Polonia, nämligen journalisten Rozanski.

Artiklarna synes alla huvudsakligen bygga på uppgifter från den Boguslaw Baj som 1988 kontaktade ambassaden

I veckan uppringdes så ambassaden av Rozanski som ville komma på besök tillsammans med Baj. Jag tog emot dem 6 maj. Samtalet tolkades.

Det visade sig att skälet till besöket inte var att lämna ambassaden några nya uppgifter i ärendet utan fastmer att Rozanski ville få material till en fortsättningsartikel på, förmodar jag, temat hur viktig hans "upptäckt" var att det i Polen fanns ännu levande Wallenberg-vittnen. En bandspelare producerades och tanken var tydligen att jag skulle uttala mig i denna riktning.

Det fick i stället bli allmänna fraser om ärendet typ vikten av att följa upp alla spår och vår uppskattning över att personer med uppgifter att lämna kontaktade svenska myndigheter, såsom Baj gjort 1988.

Baj själv berättade inför bandspelaren ungefär samma saker som han sagt ambassaden 1988 och nu uppgivit för tidningarna. Det enda nya var att han nu kunde lämna adressen till den Jozef Kowalski, omnämnd av honom men inte spårad 1988, som skulle ha varit med Wallenberg på transporten 1949/50 från Bratsk till Buchta Wanina i närheten av Nachodka. Kowalski, som även figurerar i Gazetas artikel, bor tydligen på ett vilohem i Jelenia Gora.

Även till en annan person som citeras av Gazeta, en Jerzy Cichowski, som likt Baj och Kowalski skall ha varit Wallenbergs medfånge i Bratsk, kunde Baj lämna adressen. Han bor i Wolomin inte så långt från Warszawa. Såvitt jag kunnat se finns inga tidigare uppgifter om Cichowski i vår dossier.

Det är väl tveksamt om intervjuer med Kowalski och Cichowski kan ge något ytterligare utöver vad vi fått höra direkt från Baj och genom tidningsartiklarna. I inget fall gäller den påstådda kunskapen förhållanden efter Buchta Wanina i september 1950. Vittnena har uppenbart nyligen varit i kontakt med

varandra och dessutom med journalisten Rozanski samt Reuters (om det nu inte är han som agerat för nyhetsbyrån), vilket kan betyda att minnesbilder rationaliserats eller stämts samman.

Jag vore därför tacksam för Din vägledning huruvida vi skall gå vidare genom att aktivt söka kontakt med Kowalski och Cichowski.

Tilläggas kan att Baj gjorde samma stabila och förtroendeingivande intryck som vid samtalet med ambassadör Öberg 1988. Han är nu sjuttio och vid relativt god vigör. Nämnas kan även att Rozanski inte bad om någon pekuniär ersättning för sin insats, något som han ju tydligen antytt möjligheten av för TV 1 Aktuellt, kanske därför att jag på ett tidigt stadium av samtalet klargjorde att vi redan tidigare haft ett samtal med Baj.

./3.

Jag bifogar även en längre bakgrundsartikel om "det polska spåret" i Wallenbergärendet som Rozanski skrivit för den polska pressagenturen PAI. Den synes inte innehålla några ytterligare uppgifter, varför vi inte bekostat den en översättning.

Besta hälsningar!

Per Saland

Per Saland

/ic

~~Sądek 64/611-29/9-92~~

Polacy ratowali Wallenberga

(W) Byli polscy więźniowie sowieckich gulagów twierdzą, jeszcze w 1950 roku widzieli żywego Raula Wallenberga. W Bratksu przeżył on dzięki Polakom, którzy kradli dla niego żywność.

Raul Wallenberg, szwedzki ambasador akredytowany w Budapeszcie, w czasie wojny uratował przed zagładą tysiące Żydów. W 1945 został aresztowany w pobliżu Budapesztu przez NKWD i więziony do Rosji.

Jej los przez 30 lat był ważnym punktem w negocjacjach chodu ze Związkiem Radzieckim. Szwecja — opierając się na zeznaniach byłych więźniów gulagów, którzy twierdzili, że widzieli Wallenberga po 1947 roku — nigdy nie uznała wersji Moskwy. Władze radzieckie początkowo twierdziły, że nie o nim wiedzą, a w 1957 roku ogłosiły oficjalnie, że zmarł z ataki serca w 1947 roku w

więzieniu na Łubiance. Od wczoraj wersja tej przecznej również oświadczenia kilku Polaków.

Józef Kowalski, zwolniony z radzieckiego obozu pracy dopiero w 1957 roku, w telefonicznej rozmowie z dziennikarzem Reutera, zaświadczył we wtorek, że po raz ostatni widział Wallenberga we wrześniu 1950 roku w porcie w Buchcie Wanina koło Nachódki.

Buchta Wanina była portem leżącym na końcu kolei transsyberyjskiej. Z tego portu przewożono statkami więźniów na Kolyme.

„Przez dwa tygodnie jechałem w tym samym wagonie, co Wallenberg. Zabrał go, jak tylko przyjechaliśmy do Buchty Waniny i nigdy go już nie zobaczyłem” — powiedział 68-letni dziś Kowalski.

Kowalski twierdzi, że pierwszy raz spotkał Wallenberga podczas Wigilii 1949 roku urządzanej przez polskich więźniów w obozie pracy w Bratksu nad syberyjską rzeką Angarą.

Inny więzień Bratksa, Bogusław Baj, powiedział Reuterowi, że Wallenberga przywieziono do tego obozu w sierpniu lub wrześniu 1949 roku prosto z moskiewskiego więzienia na Łubiance. Wallenberg, powiedział Bajowi, że został skazany na 25 lat obozu pracy za szpiegostwo. Zanim w celi na Łubiance odczytano mu wyrok skazujący, był przekazywany w więzieniach w Kijowie i Leningradzie.

Jerzy Cichocki pracował z Bajem w obozowej kuchni w Bratksu. Twierdzi, że Wallenberg przeżył ten obóz dzięki pomocy Polaków, którzy kradli dla niego żywność. (Reuter) (AK)

Polacker räddade Wallenberg

Före detta polska fångar i sovjetiska läger i gulag hävdar att de ännu 1950 sett Wallenberg vid liv. Han överlevde lägret i Bratsk tack vare polacker, som stal livsmedel åt honom.

Raul Wallenberg, svensk diplomat ackrediterad i Budapest, räddade under kriget tusentals ungerska judar från utrotning. 1945 arresterades han av tjekan i närheten av Budapest och skickades till Ryssland.

Hans öde var under 30 år en viktig punkt i Västs förhandlingar med Sovjetunionen. Sverige, som stödde sig på vittnesmål från fd gulagfångar, vilka hävdade att de sett Wallenberg efter 1947, erkände aldrig Moskvas version. De sovjetiska myndigheterna hävdade i början att de inte visste något om honom, men år 1957 tillkännagav de officiellt, att han dött i en hjärtattack 1947 i Lubjankafängelset. Alltsedan igår förnekas denna version av tillkännagivanden av några polacker.

Josef Kowalski, som släpptes från ett sovjetiskt arbetsläger först 1957, intygade på tisdagen i ett telefonsamtal till Reuters journalister, att han såg Wallenberg för sista gången i september 1950 i hamnen i Buchta Wanina nära Nachodka.

Buchta var hamnen som låg i slutet på den transibiriska järnvägen. Från denna hamn transporterades fångarna på fartyg till Kolyma.

"Under två veckors tid åkte jag i samma vagn som Wallenberg. Så fort som vi anlände till Buchta Wanina, tog de honom och jag såg honom aldrig mer", sade den idag 68 årige Kowalski.

Kowalski hävdar att han träffade Wallenberg för första gången 1949, under en julaftonsfest som anordnats av polska fångar i arbetslägret Bratsk vid den sibiriska floden Angara.

En annan fånge från Bratsk, Boguslaw Baj, sade till Reuter, att Wallenberg överflyttats till detta läger i augusti 1949 från moskvafängelset Lubjanka. Wallenberg sade till Baj, att han dömts till 25 års arbetsläger för spioneri. Innan dess hade domen lästs upp för honom i cellen; han förhördes i fängelserna i Kiev och Leningrad.

Jerzy Cichowski arbetade med Baj i lägerfängelset i Bratsk. Han hävdar att Wallenberg överlevde detta läger tack vare hjälp från polackerna, som stal livsmedel åt honom.

/136 wierszy/

Zbigniew RóżańskiPolski ślad R.Wallenberg

W BRACKU NAD ANGARĄ DZIELIŁ LOS ZESŁAŃCOW...

Raul Wallenberg urodził się w 1912 roku i miałby dziś 80 lat. Pochodził z jednego z najbogatszych i najznamienitszych rodów szwedzkich. Nie zważając na własne niebezpieczeństwo ratował życie innym.

Za jego działalność i za bezinteresowne ratowanie życia innym w czasie II wojny światowej nadano mu w 1981 roku honorowe obywatelstwo USA. Rząd Szwecji nadal wierzy, że Wallenberg żyje. Do dziś przy Szwedzkim Ministerstwie Spraw Zagranicznych działa Komisja do Badania Zaginięcia R.Wallenberg.

Sprawa szwedzkiego dyplomaty, Raula Wallenberg, który w czasie II wojny światowej uratował od zagłady ponad 100 tysięcy Żydów, od ponad 40 lat stanowi ciemną kartę w stosunkach pomiędzy b. ZSRR i Szwecją. Rząd szwedzki nigdy nie uznał oficjalnego tłumaczenia ZSRR, że Raul Wallenberg zmarł na atak serca 17 lipca 1947 roku w więzieniu na Łubiance, a jego zwłoki poddane zostały kremacji...

W normalnej sytuacji, za to co zrobił, Raul Wallenberg zostałby obsypany deszczem nagród i orderów. Niektórzy twierdzą nawet, że byłby pewnym kandydatem do pokojowej nagrody Nobla. Niestety nie doczekał zaszczytów. Swoją humanitarną misję przypłacił życiem. Ratował Żydów od zagłady, ale sprawcami jego śmierci nie byli ludzie Adolfa Hitlera, czego raczej należałoby się spodziewać. Aresztowany przez NKWD, zniknął w labiryncie syberyjskich gułagów. Na liczne monity rządu szwedzkiego władze ZSRR utrzymywały, że w sprawie R.Wallenberg nie mają nic do dodania. Tym bardziej więc zaskakujące są relacje Polaków, naocznych świadków, którzy po oficjalnym potwierdzeniu przez ZSRR śmierci R.Wallenberg, spotykali go żywego, ale zmaltretowanego, w syberyjskich obozach.

ih/J

nowskiego. Mimo obaw pojechał. 24 godziny później radziecki wiceminister spraw zagranicznych Dekanosow powiadomił posła szwedzkiego w Moskwie Söderbloma, że "Wallenberg znajduje się pod ochroną Armii Czerwonej". Natomiast w lutym 1945 roku posłanka radziecka w Sztokholmie powiedziała, "że im mniej Szwedzi będą robić hałasu, tym szybciej rząd radziecki pozwoli wrócić Wallenbergowi do domu". Ale Szwedzi "hałasowali" jeszcze bardziej, bowiem czuli, że postanowienie aresztowania takich ludzi jak Wallenberg nie zapadało na szczeblu armii lub frontu, ale na Kremlu.

22 sierpnia 1947 roku ówczesny minister spraw zagranicznych ZSRR, wcześniejszy prokurator generalny, kat dziesiątków tysięcy niewinnych ludzi, Andriej Wyszyński poinformował władze szwedzkie, że Wallenberga nie ma w ZSRR, że przypuszczalnie zaginął on w czasie walk o Budapeszt. Potem nadziesięć lat zapadła głucha cisza. Kolejną odpowiedź na swoje monity uzyskali Szwedzi 6 lutego 1957 roku. Wiceminister spraw zagranicznych, Andriej Gromyko poinformował, że zbadano archiwa i ZSRR weryfikuje swoje poprzednie stanowisko w sprawie Wallenberga. Jak wynika z nowych materiałów, Wallenberg zmarł w więzieniu w Moskwie na Łubiance, na atak serca, 17 lipca 1947 roku. Z dokumentów spisanych przez naczelnika służby więziennej Smolcowa - mówił Gromyko - wynika, że polecenie kremacji, bez przeprowadzenia sekcji zwłok, wydał ówczesny minister bezpieczeństwa państwowego Abakumow. I jeszcze jedno. Całą dokumentację dotyczącą Wallenberga zniszczyło NKWD.

Gromyko kłamał

W 1948 roku do obozu w Bracku nad Angarą trafiło kilku Polaków, a m.in. Bogusław Baj, żołnierz AK z Zamojszczyzny. Siedziało tu w sumie ponad 2 tys. więźniów. Zawsze gdy przybywały nowe transporty, Bogusław Baj i inni wychodzili patrzeć, czy nie ma wśród nich Polaków. Kiedyś przyjechało około 100 więźniów - wspomina Bogusław Baj. Jak się później okazało, był wśród nich Raul Wallenberg. Chudy i wygłodzony. Jurek Cichocki, który pracował w kuchni, dał mu kawałek chleba i zlewki zupy, za co zyskał sympatię Raula.

Overland is very/jimi - 93 till ^{Dziwosin or Gv Dardel}
^(in the administration)
for Mawin Makinen, University of Chicago, Chicago
Kopie overlanded in Moskva 1993-11-30 till Lage Olson, UD

a. a. /
LW

Dear Guy,

Thank you for your address. I am sorry for the delay but getting in touch with people outside Warsaw was more difficult than I thought. In fact I managed, up to now, to contact Mr. Jerzy Cichocki only. The information which follows comes from him.

1) Mail addresses :

- Mr Jerzy Cichocki, PL-05 200 Wolomin, ul. Legionu 27 m. 6
- Mr Boguslaw Baj, Zielona Gora, Zamenhofa 40 m. 2, Poland,
- Mr Boguslaw Baj, Zielona Gora, Zamenhofa 40 m. 2, Poland,
- Mr Jozef Kowalski, PL-58 540 Karpacz, ul. Ogradowa 7.
- Mr Jozef Kowalski, PL-58 540 Karpacz, ul. Ogradowa 7.

2) Story told by Mr Cichocki:

All three of them were deported from Poland to the gulag in Brack in 1949. Mr C. was employed as a cook there, two others were working in the quarries, building the bridge on Anagra, and laying down the railway as members of a Polish working party.

In 1950 (Mr C. was not sure whether it was in spring or in autumn) Mr Baj went to see whether there were some Poles in the new transport coming to the gulag. He came to the kitchen with a tall person in a very bad shape, and asked Mr C. to give him some food. The person did not speak Russian or Polish, the three Polish prisoners had only a smattering of German, so the communication was very difficult. They learned that he was a Swede, but not more. They did not know his name.

Mr C. told me that they tried to feed the Swede, they also tried to get him to the Polish working party, where his life would be easier, but in that they did not succeed. The Swede was doing hard manual labour, and apparently was treated as a "German fascists" by the guards.

In 1951 (Mr C. did not recall the exact date) a fraction of prisoners was sent to gulags in Kolyma. Mr Kowalski and the Swede were among them.

During the transport, a part of prisoners were left (presumably in some transit camp) because of epidemic. The Swede was among them. Mr Kowalski was in the remaining part of the transport which went to Kolyma thus parting with the Swede.

3) From this relation it is clearly very important to get in touch with Mr Kowalski in Karpacz. I shall try to phone him again, up to now I was unlucky and did not find him at home.

I shall send you a mail once I know something more.

Regards Jan

Ps Sorry for misspelt words, I hope they do not make the message not readable. J.

----- RFC822 Header Follows -----